

УДК 159.942: 782/785

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-8437.55.2025-1.12>

МАРТИНЮК Юлія – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психологічного консультування, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська 2, Одеса, Україна, індекс 65082 (qerida28@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5246-848X>

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СПРИЙНЯТТЯ МУЗИЧНИХ ЖАНРІВ У ДІВЧАТ ТА ЮНАКІВ

Анотація. *Мета статті* – виявити особливості емоційного сприйняття музичних жанрів у дівчат та юнаків.

Методологія. *Методологічною основою стосовно трактування особливостей емоційного сприйняття музичних жанрів виступають психоаналітична теорія, біологічний підхід, когнітивно-культурний підхід, теорія діяльності та психофізіологічний підхід.*

Наукова новизна цієї статті полягає в тому, що вперше розглядається взаємозв'язок між емоційними реакціями на різні стимули, індивідуальністю / типовістю емоційного відгуку, загальною рефлексією та жанрами музики у дівчат та юнаків.

Висновки. Було виявлено, що у дівчат існує рефракторна реакція на негативні стимули при сприйнятті фолку, поп-музики, класичної музики, які викликають бажання рефлексувати. Проведене дослідження показало, що у дівчат виникає ейфорична реакція на негативні стимули при сприйнятті альтернативної музики й дисфорична реакція на амбівалентні стимули та на негативні стимули при сприйнятті джазу, альтернативної музики. У висновках показано, що у дівчат сприйняття кантрі, танцювальної / електронної музики та саундтреків пов'язане з типовістю емоційного відгуку. Встановлено, що у дівчат сприйняття альтернативної музики пов'язане з низьким рівнем рефлексивності. У висновках робиться акцент на тому, що у юнаків виникає ейфорична й дисфорична реакція на позитивні стимули при сприйнятті класичної музики. Встановлено, що у юнаків виникає рефракторна реакція на позитивні стимули при сприйнятті кантрі та ейфорична реакція на амбівалентні стимули при сприйнятті релігійної музики. Показано, що у юнаків існує рефракторна реакція на негативні стимули при сприйнятті релігійної музики. Встановлено, що у юнаків виникає дисфорична реакція на негативні та позитивні стимули при сприйнятті поп-музики, а сприйняття саундтреків викликає дисфоричну реакцією на негативні стимули. У висновках показано, що у юнаків сприйняття блюзу й альтернативної музики пов'язане з індивідуальністю емоційного відгуку, а сприйняття поп-музики – з типовістю емоційного відгуку. Встановлено, що у юнаків сприйняття саундтреків корелює з рівнем загальної рефлексії.

Ключові слова: емоційне сприйняття, музичні жанри, дівчата, юнаки, емоційний відгук, реакції.

MARTYNIUK Yuliia – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of General Psychology and Psychological Counselling, Odesa I.I. Mechnikov National University, 2, Dvoryanska Str., Odesa, Ukraine, postal code 65082 (qerida28@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5246-848X>

PECULIARITIES OF EMOTIONAL PERCEPTION OF MUSICAL GENRES IN GIRLS AND BOYS

Abstract. *The purpose of the article is to identify the peculiarities of emotional perception of musical genres in girls and boys.*

Methodology. *The methodological basis for the interpretation of the peculiarities of emotional perception of musical genres is the psychoanalytic theory, biological approach, cognitive-cultural approach, activity theory and psychophysiological approach.*

The scientific novelty of this article is that for the first time the relationship between emotional reactions to different stimuli, individuality/typicality of emotional response and general reflection and music genres in girls and boys is considered.

Conclusions. *It was found that girls have a refractory reaction to negative stimuli when listening to folk, pop, and classical music, which cause a desire to reflect. The study has shown that girls have a euphoric reaction to negative stimuli when listening to alternative music and a dysphoric reaction to ambivalent stimuli and negative stimuli when listening to jazz and alternative music. The conclusions show that girls' perception of country, dance/electronic music and soundtracks is associated with the typicality of emotional response. It was found that girls' perception of alternative music is associated with a low level of reflexivity. The conclusions emphasise that young men have euphoric and dysphoric reactions to positive stimuli when perceiving classical music. It has been found that young men have a refractory reaction to positive stimuli when listening to country music and a euphoric reaction to ambivalent stimuli when listening to religious music. It has been shown that young men have a refractory reaction to negative stimuli when perceiving religious music. It is established that young men have a dysphoric reaction to negative and positive stimuli when perceiving pop music, and the perception of soundtracks causes a dysphoric reaction to negative stimuli. The conclusions show that in young men the perception of blues and alternative music is associated with the individuality of the emotional response, and the perception of pop music – with the typicality of emotional response. It was found that the perception of soundtracks correlates with the level of general reflection in young men.*

Key words: *emotional perception, musical genres, girls, boys, emotional response, reactions.*

Постановка проблеми. Одним із ключових моментів, що зачіпає питання індивідуального благополуччя та суспільної гармонії, тобто певні аспекти людського життя, є емоційне сприйняття. У сучасному мінливому світі розуміння особливостей емоційних сприйняття сприяє формуванню цілісного психічного відображення різних подій і ситуацій, виявленню культурних відмінностей і становленню певного емоційного стану, що покращує комунікацію та міжособистісні стосунки.

Водночас сприйняття музики – це поєднання звуків різної висоти, тривалості, сили, тембру, краса співзвучностей, їхня виразність, цілісні художні образи, що викликає у слухача настрої, почуття і думки, пов'язані з нею. Особливості сприйняття музичних жанрів пов'язані з особистісними цінностями, ідентичністю та соціальною приналежністю людини, що дає змогу зрозуміти, як музика може сприяти самоствердженню, соціальній інтеграції та комунікації, взаєморозумінню. Актуальність дослідження сприйняття музичних жанрів полягає також у тому, що музика глибоко й різноманітно впливає на волю людей, благотворно позначається на їхній творчій праці та досвіді, бере участь у формуванні особистості, що дає змогу зрозуміти культурні традиції та, найголовніше, зміни у суспільстві.

Аналіз досліджень. У рамках психоаналітичного підходу емоційне сприйняття досліджували через призму потягу, який пов'язували з мотиваційним компонентом. Згідно із цим підходом емоційне сприйняття розглядали як спонукальну силу в психічному житті, сукупність інтрапсихічних чинників, які дають поштовх фантазіям і бажанням, тобто разом із супутнім почуттям відбувається повернення у свідомість події або пов'язаної з нею витісненої ідеї, що несе із собою розрядку почуття і зникнення симптомів (Новицька, 2024, с. 45).

Так, психологічні дослідження показали, що сумна музика може викликати позитивні емоції. Згідно з психоаналітичним підходом сумні музичні жанри допомагають розібратися в собі та пропрацювати наші негативні стани, тобто відбуваються катарсис і відгук (Juslin, 2000, с. 1799).

У рамках когнітивно-культурного підходу емоційне сприйняття особистості виникає з розуміння й інтерпретації людиною навколишнього світу, тобто є результатом складних когнітивних процесів. При цьому, згідно із цим підходом, емоційне сприйняття здебільшого пов'язують із пам'яттю особистості про вже наявний досвід взаємодії з конкретним явищем, об'єктом або уявленням про подразник.

У межах цього підходу наголошується, що в психіці людини є кілька зон, відповідальних за визначення висоти звуку, ритму та впізнавання мелодій і звукових рядів певного жанру, що пояснюється наявністю механізму автоматичного порівняння людиною інформації, що

надходить, із наявними в індивіда уявленнями про певний жанр музики. Водночас процес сприймання музичних жанрів враховує культурну природу музичних звуків, оскільки сприймання музичних жанрів завжди потребує чогось більш або менш знайомого, бо інакше жодний музичний жанр не здаватиметься легким і приємним для сприймання (Новицька, 2024, с. 31).

Згідно з теорією діяльності процес емоційного сприйняття співвідношення внутрішніх і зовнішніх параметрів визначається як перцептивна діяльність. З одного боку, процес емоційного сприйняття – це дія внутрішніх чинників (перцептивні очікування, особистісні особливості тощо), з іншого – під час емоційного сприйняття характеристики стимулів зовнішнього середовища підпорядковуються перцептивним діям (Мартинюк, Толмачевська, 2022, с. 87).

У рамках теорії діяльності сприймання музики – це не тільки пасивно-споглядальна діяльність, тому результат повинен бути адекватним музичному матеріалу та залежати від особливостей слухача, де психіка відображає сенс і форму музичного жанру. Інтонаційно-образна природа музики зумовлює як особливий характер її слухового сприйняття, так і специфіку шляхів пізнання її змісту за допомогою інтонаційно-образного осмислення музичної форми як діяльності (Vella, Mills, 2017, с. 350).

У рамках біологічного підходу емоційне сприйняття визначається здебільшого біологічними особливостями людини, включно зі спадковістю й особливостями структури мозку. ак, біологічні основи емоційного сприйняття беруть участь у формуванні функціональної системи, визначаючи вектор (спрямованість поведінки, постановку мети, формування результату дії) та оцінку окремих етапів дії, що дає змогу коригувати поведінку й досягати поставленої мети (Просенюк, 2020, с. 76).

Згідно з цим підходом було встановлено, що індивідуальні відмінності у сприйнятті музичних жанрів пов'язані з ДНК, тобто певні генетичні механізми відповідають за емоційний відгук і загальну чутливість до музики: наскільки людина емоційно реагує на певний музичний жанр; як вона сприймає ритм, мелодії, висоту тону тощо, що впливає на вибір того чи іншого жанру.

Згідно з психофізіологічним підходом, емоційне сприйняття людини є складною реакцією, у якій задіяні різні системи організму й особистості. Представники цього підходу вказують, що емоційне сприйняття розуміють як виникнення психофізіологічного, емоційного стану (Перетятко, Тесленко, 2020, с. 112).

Зазначимо, що люди із сильним типом нервової системи віддають перевагу жанрам, які не потребують високої концентрації уваги (року, попу, репу тощо), а ті, хто володіє слабким типом нервової системи, вибирають спокійні й мелодійні жанри (класику, джаз). При цьому відомо, що флегматики та меланхоліки здатні глибше проникати в сутність музичного твору, ніж більш поверхневі сангвініки та холерики (Juslin, Laukka, 2003, с. 777).

Мета дослідження – виявити особливості емоційного сприйняття музичних жанрів у дівчат та юнаків.

Виклад основного матеріалу: методика «Тип емоційної реакції на вплив стимулів довкілля», методика дослідження індивідуальності / типовості емоційного відгуку, методика діагностики рівня розвитку загальної рефлексії та методика-анкета для визначення музичних вподобань із 14 основних музичних жанрів.

Емпіричне дослідження показало, що у дівчат існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям фолку та рефракторною реакцією на негативні стимули ($r = 0,491$, $p < 0,01$), тобто у дівчат, коли вони прослуховують традиційну народну музику з негативним змістом тексту, їхній енергетичний потенціал спрямовується на самих себе (вони затримуються в процесі переживання цих негативних елементів у музиці) і це може блокувати або загальмовувати їхню поведінку та деякі психічні прояви.

Встановлено, що у дівчат існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям альтернативної музики та ейфоричною реакцією на негативні стимули ($r = -0,531$, $p < 0,01$), оскільки цей жанр музики вписується в ті чи інші музичні напрями, дівчатам він не подобається: прослуховування альтернативної музики пов'язано для них з відчуттям страху перед інтелектуальним випробуванням. При цьому існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям альтернативної музики та дисфоричною реакцією на негативні стимули ($r = 0,492$, $p < 0,01$), тобто прослуховування альтернативної музики має негативний сенс для дівчат, бо вона їм не подобається, що може призвести до прояву негативних і деструктивних почуттів (злості, ненависті, ворожості).

Завдяки емпіричному дослідженню показано, що у дівчат існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям джазу та дисфоричною реакцією на амбівалентні стимули ($r = -0,493$, $p < 0,01$), тобто дівчата дуже рідко слухають джаз, який ввібрав у себе африканські ритми і певний вплив європейської гармонії, оскільки для них такий інформаційно неоднозначний стимул викликає негативні реакції.

Зазначимо, що у дівчат виявлено існування від'ємного кореляційного зв'язку між сприйняттям поп-музики та рефракторною реакцією на негативні стимули ($r = -0,491$, $p < 0,01$), тобто дівчата схильні застрягати на негативних станах, не бажають показувати свої переживання, прагнуть вести розмірений спосіб життя, тому віддають перевагу жанру, де акцент робиться на вокал, а мелодії прості, легкі для сприйняття, де є простота інструментальної частини, ритмічності.

Встановлено, що у дівчат існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям класичної музики та рівнем загальної рефлексії ($r = -0,799$, $p < 0,01$), тобто при сприйнятті творів класичної музики як золотого фонду мистецтва дівчата не аналізують взагалі все, що з ними відбувається, зокрема чужі вчинки й емоції, а просто насолоджуються музикою.

Потрібно вказати, що у дівчат існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям кантрі, танцювальної / електронної музики, саундтреків та індивідуальністю / типовістю емоційного відгуку ($r = -0,481$, $r = -0,589$ та $r = -0,576$, $p < 0,01$), тобто при сприйнятті пісень і балад у невимушено-імпровізаційній манері виконання, а також широкого спектра жанрів і стилів електронної музики, під час прослуховування музики, що є супроводом до популярних, цікавих та улюблених серіалів, фільмів, передач, передача емоцій та почуттів у дівчат стає більш схожою на прояви емоцій та почуттів, що притаманні їх статево-віковій групі.

Встановлено, що у дівчат існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям альтернативної музики та рівнем загальної рефлексії ($r = -0,474$, $p < 0,01$), тобто дівчата під час сприйняття жанру, що охоплює різноманітні музичні твори, які не входять до якогось напрямку, не міркують стосовно мотивації своїх дій, почуттів і думок.

Водночас встановлено, що у юнаків існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям класичної музики та ейфоричною і дисфоричною реакцією на позитивні стимули ($r = 0,485$ та $r = 0,475$, $p < 0,01$), тобто у юнаків під час прослуховування жанру, що належить до золотого фонду світової музичної культури, що є стимулом із соціальним сенсом, де є прозорість, ясність і чіткість членування музичної тканини, емоційна енергетика перетворюється на позитивні психічні стани та вчинки, спрямовані на справу, на оточення або виливається в негативні поведінкові акти та психічні стани, спрямовані на навколишнє середовище.

Встановлено, що у юнаків існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям кантрі та рефракторною реакцією на позитивні стимули ($r = 0,491$, $p < 0,01$), тобто для юнаків прослуховування старовинних пісень і мелодій, що часто вважають фольклором, частиною культурної спадщини, може мати позитивний особистісний або соціальний сенс, тому вони реагуватимуть на ці стимули та глибоко переживатимуть їх.

Виявлено, що у юнаків існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям релігійної музики та ейфоричною реакцією на амбівалентні стимули й рефракторною реакцією на негативні стимули ($r = 0,571$ та $r = 0,443$, $p < 0,01$), тобто енергетичний «приплив» релігійної музики спрямований на юнаків може загальмовувати їх поведінку та деякі психічні прояви: під час прослуховування духовної музики, особливо релігійних пісень, які виконуються у церквах, тобто при зустрічі з двоїстими за своєю природою стимулами юнаки проявлятимуть емоційну нестійкість, песимізм, бажання приховати свої почуття.

Емпіричне дослідження показало, що у юнаків існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям поп-музики та дисфоричною реакцією на негативні й позитивні стимули ($r = 0,479$ та $r = 0,516$, $p < 0,01$), тобто у юнаків проста в інструментальному виконанні та популярно-розважальна музика викликатиме негативну емоційну реакцію, що пов'язана з негативними емоційними станами, оскільки прослуховування такої музики (навіть із позитивними текстами) здатне спричиняти дисфоричний стан у юнаків.

Встановлено, що у юнаків існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям саундтреків та дисфоричною реакцією на негативні стимули ($r = 0,523$, $p < 0,01$), тобто прослуховування музики, яка пов'язана з улюбленим кіно або серіалом, а також може бути популярною серед однолітків, сприяє тому, що у юнаків змінюється реакція на негативні тексти з дисфоричного стану на більший піднесений.

Зазначимо, що у юнаків існує додатний кореляційний зв'язок між сприйняттям блюзу і альтернативної музики та індивідуальністю / типовістю емоційного відгуку ($r = 0,530$ та $r = 0,569$, $p < 0,01$), тобто у юнаків при сприйнятті цього виду афроамериканської світської музики, а також під час прослуховування жанру музики, яка не вписується в ті чи інші музичні напрями, формується власне бачення та певні власні переживання, що відрізняються від переживань і бачення інших.

Емпіричне дослідження показало, що у юнаків існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям поп-музики та індивідуальністю / типовістю емоційного відгуку ($r = -0,469$, $p < 0,01$), тобто прослуховування жанру сучасної масової музики, де пісні легкі для сприйняття і є популярними, викликає типові емоційні відгуки, які за своїм знаком збігаються з емоційними відгуками більшості.

Виявлено, що у юнаків існує від'ємний кореляційний зв'язок між сприйняттям саундтреків та рівнем загальної рефлексії ($r = -0,634$, $p < 0,01$), тобто юнаки під час прослуховування музики, яка пов'язана з улюбленим кіно або серіалом, а також може бути популярною серед однолітків, відчувають розкутість, не про що не думають, не аналізують свої вчинки та дії, свої переживання.

Таким чином, були встановлені кореляційні зв'язки між переважним типом емоційної реакції на зовнішні стимули, емоційною спрямованістю, індивідуальністю / типовістю емоційного відгуку, рівнем загальної рефлексії як особливостями емоційного сприйняття музичних жанрів у дівчат та юнаків.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Емоційне сприйняття – це цілісне психічне відображення різноманітних подій і ситуацій, що становлять для особистості певну значущість, яке пов'язане з формуванням емоційних образів цих ситуацій, які провокують у людини появу конкретного актуального емоційного стану. Водночас, згідно з психологією музичних жанрів, люди із сильним типом нервової системи віддають перевагу року, попу, репу й іншим популярним жанрам, які не потребують високої концентрації уваги, а ті, хто володіє слабким типом нервової системи, вибирають спокійні й мелодійні жанри – класику та джаз; до агресивних за своїм змістом музичних жанрів частіше звертаються люди, які зазнають певних життєвих труднощів, а от класику та джаз здебільшого вибирають більш благополучні люди; значення мають також темп, ритміка, сила та розмах, які представлені в кожному музичному жанрі.

Встановлено, що у дівчат є зв'язок між сприйняттям таких жанрів музики, як фолк, альтернативна музика, джаз, поп-музика, та ейфоричною реакцією, рефракторною реакцією на негативні стимули, дисфоричною реакцією на негативні та амбівалентні стимули; між сприйняттям класичної, танцювальної / електронної, альтернативної музики, жанру музики кантрі та саундтреків і низьким рівнем загальної рефлексії та типовістю емоційного відгуку. Тоді як у юнаків був встановлений зв'язок між сприйняттям таких жанрів музики, як класична, кантрі, релігійна, саундтрек, і ейфоричною реакцією на негативні, амбівалентні та позитивні стимули, рефракторною реакцією на позитивні стимули, дисфоричною реакцією на негативні та позитивні стимули; між сприйняттям альтернативної музики, жанру музики блюз та індивідуальністю емоційного відгуку, а також між сприйняттям поп-музики та типовістю емоційного відгуку, вподобаннями саундтреків і зниженням рівня загальної рефлексії.

Перспективи подальших досліджень полягають у розгляді впливу особливостей емоційної сфери на інші мистецькі вподобання залежно від віку та полу досліджуваних, а також їх культурного розвитку.

Література

- Мартинюк Ю. О., Толмачевська В. О. Особливості спрямованості емоційної реакції на екстремальні обставини життя. *Проблеми сучасної психології*. 2022. № 3. С. 86–91.
- Новицька Н. О. Емоційні особливості сприйняття музичних жанрів у дівчат та юнаків : кваліфікаційна робота магістра. Одеса, 2024. 87 с.
- Перетятко Л. Г., Тесленко М. М. Особливості емоційної спрямованості представників соціо та технологічних професій. *Psychology & Personality*, 2020, Vol. 2, Issue 18. 140 с.
- Просенюк А. І. Формування емоційної спрямованості майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами творчої діяльності. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Секція «Теорія і методика професійної освіти»*. 2020. № 92. С. 74–78.

- Juslin P.N.** Cue utilization in communication of emotion in music performance: relating performance to perception. *Journal of Experimental Psychology*. 2000. № 6. P. 1797–1813.
- Juslin P.N., Laukka P.** Communication of emotions in vocal expression and music performance: Different channels, same code? *Psychological Bulletin*. 2003. No. 129. P. 770–814.
- Vella E.J., Mills G.** Personality, uses of music, and music preference: The influence of openness to experience and extraversion. *Psychology of Music*. 2017. Vol. 45 (3). P. 338–354.

References

- Martyniuk, Yu.O., & Tolmachevska, V.O.** (2022). Osoblyvosti spriamovanosti emotsiinoi reaktsii na ekstremalni obstavyny zhyttia [Peculiarities of emotional reaction to extreme circumstances]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, (3), 86–91 [in Ukrainian].
- Novytska, N.O.** (2024). Emotsiini osoblyvosti spryiniattia muzychnykh zhanriv u divchat ta yunakiv [Emotional peculiarities of perception of musical genres in girls and boys]: kvalifikatsiina robota mahistra. Odesa. 87 p. [in Ukrainian].
- Peretiatko, L.H., & Teslenko, M.M.** (2020). Osoblyvosti emotsiinoi spriamovanosti predstavnykiv sotsio ta tekhnolohichnykh profesii [Features of emotional orientation of representatives of social and technological professions]. *Psychology & Personality*, 2 (18), 140 [in Ukrainian].
- Proseniuk, A.I.** (2020). Formuvannia emotsiinoi spriamovanosti maibutnikh fakhivtsiv doskilnoi osvity zasobamy tvorchoi diialnosti [Formation of emotional orientation of future specialists of preschool education by means of creative activity]. *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohichni nauky". Sektsiia "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity"*, 92, 74–78 [in Ukrainian].
- Juslin, P.N.** (2000). Cue utilization in communication of emotion in music performance: relating performance to perception. *Journal of Experimental Psychology*, 6, 1797–1813 [in English].
- Juslin, P.N., Laukka, P.** (2003). Communication of emotions in vocal expression and music performance: Different channels, same code? *Psychological Bulletin*, 129, 770–814 [in English].
- Vella, E.J., & Mills, G.** (2017). Personality, uses of music, and music preference: The influence of openness to experience and extraversion. *Psychology of Music*, 45 (3), 338–354 [in English].